

Kopsavilkums

Dabas aizsardzības plānu (DAP) "Garkalnes mežiem" 2003. gadā izstrādāja SIA "Estonian, Latvian & Lithuanian Environment" pēc Dabas aizsardzības pārvaldes pasūtījuma.

„Garkalnes meži” atrodas Rīgas rajona Garkalnes pagasta un Vangažu pilsētas teritorijā. Lieguma teritorija sastāv no divām daļām, no kurām viena atrodas uz ziemeļrietumiem (139 ha), bet otra – uz dienvidaustrumiem (1645 ha) no apdzīvotās vietas Garkalnes.

“Garkalnes meži”, saskaņā ar 15.06.1999. MK noteikumu Nr. 212 “Noteikumi par dabas liegumiem” 08.04.2004. grozījumiem, ir valsts nozīmes dabas liegums.

Pēdējos gados būtiskākie teritorijas kā putniem nozīmīgas vietas pētījumi veikti, izstrādājot Latvijas ligzdojošo putnu atlantu, zaļās vārnas sugas aizsardzības plānu un bakalaura un maģistra darbus par dotajā teritorijā sastopamajiem putniem. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas “Garkalnes meži” izveidošanas ierosinājums tapis projekta “Latvijas īpaši aizsargājamo teritoriju sistēmas saskaņošana ar EMERALD/NATURA 2000 aizsargājamo teritoriju tīklu” laikā.

Līdz šim teritorijas lielākā daļa pārsvarā izmantota mežsaimniecībai. Teritorijas dienvidu daļa padomju gados izmantota militārām vajadzībām – kā munīcijas glabātuve. Pēc Latvijas Republikas atjaunošanas zeme sadalīta privātpersonām apbūvei. Teritorijas apbūvei 2002. gadā izstrādāts detālplānojums.

“Garkalnes mežu” visa teritorija ietilpst Piejūras ģeobotāniskajā rajonā. “Garkalnes mežu” lielāko teritorijas daļu aizņem priežu meži. Teritorijā sastopamas arī sausām pļāvām raksturīgas graudzāļu sugas. Mežu zemsedzi veido sūnas un ķērpji. Daļa mežu atbilst biotopu tipam - boreālie meži, kas ir Eiropā aizsargājams biotops (9010*). Boreālie meži ir dabiski veci, maz pārveidoti priežu meži.

Vairāki teritorijas mežu nogabali atbilst dabiskajiem mežu biotopiem, un tie tiek aizsargāti. Dabisko mežu biotopi atbilst biotopu tipam “Skujkoku mežs”. Būtiskākie elementi, kas liecina par šādu mežu dabiskumu ir dažādu veidu bioloģiski veci, zaraini koki un kritālas

1992. gada degums ir nozīmīga barošanās vieta daudzām teritorijā sastopamajām īpaši aizsargājamām putnu sugām. Šīs virsāju platības ir ļoti piemērotas visu teritorijā sastopamo īpaši aizsargājamo putnu sugu barošanās biotops. Īpaši nozīmīgs šis degums kā barošanās vieta ir visapdraudētākajai apskatāmajā teritorijā sastopamajai putnu sugai – zaļajai vārnai. Meža izdeguma vietā izveidojies biotops sausi virsāji (F.7.1.) ir Eiropā aizsargājams (4030).

Bijušajai militārās bāzes teritorijai raksturīgi izkļiedus izvietoti mazi meža pudurīši un atsevišķi veci koki, kas paši par sevi kalpo kā būtiskas melnās dzilnas un citu tās dobumos ligzdojošo putnu sugu ligzdošanas vietas. Teritorijā esošās pamestās, agrāk militārām vajadzībām lietotās ēkas un to gruvešus putni izmanto ligzdošanai. Vienā no šādu ēku paneļiem konstatēts ligzdojam zaļās vārnas pāris, un šos objektus kā

ligzdošanas vietu nereti izmanto pupuķi. Būtisks teritorijas elements ir veci bijušie elektrības stabi, kurus kā “medību posteņus” bieži izmanto zaļā vārna.

Projekta “EMERALD” ekspedīciju laikā teritorijā konstatētas vairākas aizsargājamas augu sugas - meža silpurene, bezdelīgactiņa, čemuru palēks un tumšsarkanā dzeguzene.

Teritorijai raksturīga Latvijas mūsdienu apstākļiem ļoti reta putnu sabiedrība - Latvijā izzūdošas klaju sausieņu un ekstensīvas mozaīkveida ainavas sugas (zaļā vārna, pupuķis, zaļā dzilna, stepes čipste, sila cīrulis, brūnā čakste u.c.). Sastopamas arī tipiskas, taču, izņemot melno dzilnu, ne pārāk biežas meža sugas (meža balodis, bezdelīgu piekūns, bikšainais apogs). Kopā šeit konstatētas ligzdojam vismaz 11 ES Putnu direktīvas 1. pielikuma un 16 Latvijā īpaši aizsargājamās sugas.

Primārā dabas aizsardzības vērtība lieguma teritorijā ir zaļā vārna - reta un apdraudēta putnu suga, kuras skaits un izplatība Eiropā 20. gadsimta laikā dramatiski samazinājusies. Pašreiz sugas stāvoklis Latvijā ir kritisks. Vairāk kā 50% valsts zaļo vārnu populācijas (10-15 pāri) ligzdo Rīgas rajona Garkalnes apkārtnē. Šī ir populācijas ziņā lielākā zināmā sugas ligzdošanas vieta ne tikai Latvijā, bet arī Baltijas valstīs pēdējā desmitgadē.

Zaļā vārna ir iekļauta Eiropas nozīmes aizsargājamo sugu (SPEC) otrajā kategorijā. SPEC 2 kategorijā ir ietvertas visas tās putnu sugas, kuru globālā populācija ir koncentrēta Eiropā (vairāk nekā 50%) un kurām ir nepietiekama aizsardzība. Latvijā zaļā vārna sākotnēji tikusi iekļauta Latvijas Sarkanās grāmatas trešajā kategorijā, bet vēlāk Baltijas reģiona Sarkanajā grāmatā un jaunākajā Latvijas Sarkanās grāmatas izdevumā attiecināta uz pirmo kategoriju.

“Garkalnes mežu” teritorija aizsargājamo putnu sugu daudzveidības dēļ atbilst Natura 2000 vietu izvēles kritērijiem.

Kopumā mežos ir zema bezmugurkaulnieku daudzveidība, jo meži ir saimnieciski izmantoti. Liegumā konstatēta lielā krāšņvabole (LSG 1998. 4. kategorija, 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396, dabisko meža biotopu speciālā biotopu suga). Zaļo vārnu ekskrementos atrastas arī lielās skrejvaboles (LSG 1998. 3. kategorija) atliekas.

Liegumā izklaidus sastopama kuprainā celmmuša (LSG 1998. 1. kategorija, īpaši aizsargājama suga - 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396) un dzeltenā laupītājmuša (LSG 1998. 4. kategorija). Vecos priežu mežos starp šosejām konstatēta bagāta ziemeļu pumpurgliemeža (LSG 1998. 4. kategorija, īpaši aizsargājama suga - 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396) populācija.

Izdeguma vietās ar bagātāku lakstaugu veģētāciju, virsājos, gar elektropārvades līnijām, atsevišķās meža laucītēs vietām visa lieguma teritorijā konstatēts siseņu dzimtas pārstāvis - parkšķis (LSG 1998. 3. kategorija).

Krievupē konstatētas trīs aizsargājamas ūdenskukaiņu sugas - zaļā upjuspāre (LSG 1998 3. kategorija, īpaši aizsargājama suga - 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396, Bernes konvencija 1979, EP direktīva 92/43/EEC), lielā dižmakstene (LSG 1998. 4. kategorija, īpaši aizsargājama suga - 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396) un ugunsspāre (LSG 1998. 4. kategorija, īpaši aizsargājama suga - 2000. gada 14. novembra MK noteikumi Nr 396).

Lielākā “Garkalnes mežu” teritorijas daļa nav apdzīvota. Bet kopumā Garkalnes pagastā dzīvo aptuveni 4200 iedzīvotāju. Teritorija bieži tiek izmantota rekreācijai. Garkalnes pagastā plaši izvērstā individuālo māju un vasarnīcu celtniecība kā tas raksturīgi liepilsētu tuvumā. Šādu apbūvi plānots veikt arī daļā lieguma teritorijas.

Galvenie faktori, kas apdraud lieguma bioloģisko vērtību ir intensīva mežsaimnieciskā darbība, dabiskā sukcesija un pagasta detālplānojumā paredzētā apbūve.

Dabas lieguma “Garkalnes meži” apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķis ir saglabātas stabilas lielo dobumperētāju putnu sugu (melnās dzilnas, zaļās vārnas, meža baloža u.c.) populācijas un tām piemēroti biotopi.

Balstoties uz teritorijas apsaimniekošanas īstermiņa mērķi, izvirzīti īstermiņa mērķi, par prioritāti uzskatot dabas aizsardzību:

- nostabilizēts un palielināts veco, dabisko un skrajo sausieņu priežu mežu platību īpatsvars;
- atjaunotas un uzturētas galvenās klajumu platības, novēršot to apmežošanas vai citādu degradāciju prioritāro sugu (zaļās vārnas, stepes čipstes, sila cīruļa) dzīves vides saglabāšanai un bioloģiskās daudzveidības palielināšanai kopumā.

Svarīgākie nepieciešamie īpaši aizsargājamo putnu sugu dzīvotņu apsaimniekošanas pasākumi apskatāmajā teritorijā ir:

1. raksturīgo barošanās vietu - klajumu aizaugšanas apturēšana, likvidējot augāju;
2. meža caunu negatīvās ietekmes samazināšana uz melnās dzilnas dobumos sekundāri ligzdojošo īpaši aizsargājamo putnu sugu ligzdošanas dobumiem;
3. ligzdošanas būru uzstādīšana zaļās vārnas barošanās vietu tiešā tuvumā;
4. veco, dabisko ligzdošanas dobumu regulāra tīrīšana un aizaugošo skreju paplašināšana.

Lai nodrošinātu Rīgas rajona Garkalnes apkārtnē sastopamo īpaši aizsargājamo putnu sugu aizsardzības stratēģijas pastāvīgu pilnveidošanu, nepieciešams regulārs šo putnu sugu, to dzīvotņu un aizsargājamās teritorijas monitorings. Monitoringu īsteno un tam nepieciešamos līdzekļus piesaistīs Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Darbu pēc ieteiktās shēmas paredzēts uzsākt jau 2004. gadā.

Lai sabalansētu dabas aizsardzības un saimnieciskās intereses topošā dabas lieguma teritorijā, to ieteicams sadalīt šādās funkcionālajās zonās – stingrā režīma zonā, dabas lieguma zonā, ainavu aizsardzības zonā, klajumu apsaimniekošanas zonā un neitrālajā zonā.

Dabas aizsardzības plāns izstrādāts laika periodam no 2004. līdz 2009. gadam. Plāna atjaunošana veicama 2009. gadā vai piecus gadus pēc tā apstiprināšanas.